KLAIPĖDA

TYRINĖJIMAI ŽVEJŲ GATVĖJE

Ramunė BRAČIULIENĖ

2006 m. gegužės mėnesį UAB „Baltic reality adviser“ MLIM užsakė archeologinius tyrinėjimus būsimo pastato vietoje Klaipėdoje, Žvejų g. 10. Šis sklypas yra Danės upės kairiajame krante, tarp dviejų dabar čia stovinčių pastatų, buvusių raudonų plytų sandėlių – Žvejų g. 4 ir 4A. Dabar tai restoranai „Memelis“ ir „Petit Marselis“. Ateityje šioje vietoje planuojama statyti pastatą, todėl reikėjo šį sklypą archeologiškai ištirti.

Kad ši vieta nuo seno buvo sandėlinė zona, rodo šios vietos istoriniai ir archeologiniai tyrimai, tik neaišku, nuo kada ši vieta buvo užstatyta. Istorinius tyrimus 1980 m. atliko Jonas Tatoris (*MLIM*, 8160). Jis nurodo, kad ši vieta sandėliais buvo užstatyta jau XVI a. pirmoje pusėje. Remdamasis Klinbeko paveikslo, nutapyto 1535 m., kopija, kurioje matyti sutvirtinti Danės upės krantai, mini 3 gynybinius bokštus, o už jų – trijų aukštų fachverkinius sandėlius. Tačiau to nepatvirtino archeologiniai tyrinėjimai, PRI vykdyti šioje vietoje ir greta esančiame sklype (dabar Karlskronos aikštė) 1975 m. (vadovas V. Žulkus). Tyrimų metu nustatyta, kad šiame plote būta pelkių ir Danės senvagių, kurios baigtos užversti XVII a. viduryje ir palei Danės upę užstatytos sandėlinės paskirties pastatais (*MLIM*, 7966). XIX a. viduryje čia stovėję sandėliai sudegė per 1854 m. gaisrą, po kurio čia pastatyti raudonų plytų sandėliai, tebestovintys iki šiol.

Su J. Tatoriaus teiginiu apie supiltinius sluoksnius šioje vietoje galima sutikti, nes tai patvirtino ir archeologiniai tyrimai, kurių metu nustatyta, kad apatiniai sluoksniai, net žemiau vandens lygio, supilti. J. Tatoris taip pat mini, kad supiltinis sluoksnis tiriamų sandėlių vietoje siekia iki 4 m. Jis remiasi Žvejų g. 4, 4A pastatų Klaipėdoje inžineriniais-geologiniais grunto tyrimais.

Archeologiniai tyrimai šioje vietoje (tarp dviejų sandėlių) vykdyti 1983 m. (vadovas J. Genys). Jų metu nustatyta, kad apatiniai sluoksniai iki XVII a. supilti aukštinant Danės krantinę (*ATL 1982 ir 1983 metais*, V., 1984, p. 115–117).

2006 m. sklype buvo ištirtas 236 m^2 plotas (iškastos 6 perkasos). Vėliau šalia esančio sklypo (Žvejų g. 8) savininkai taip pat užsakė archeologinius tyrimus, kurių metu buvo ištirtas dar 190 m^2 plotas. Tyrimų metu aptikti du užstatymo horizontai – XVII a. antros pusės – XVIII a. pradžios ir XVIII a. antros pusės – XIX a. pirmos pusės (t. y. iki 1854 m. gaisro). Daugiausia tai sandėlinės paskirties pastatų pamatų liekanos – mediniai rostverkai, akmeniniai pamatai, akmeninių grindinių fragmentai, drenažinės statinaitės, ūkinės dėžės, du tualetinės paskirties kubilai. MLIM fondai pasipildė įvairiais XVII a. antros pusės – XIX a. radiniais. Tai buitinė keramika, medienos dirbiniai (pleištai, statinių detalės), olandiškų pypkelių fragmentai. 2006 m. tyrinėjimai ypač nustebino odinių dirbinių gausa. Daug odinės avalynės liekanų rasta XVII a. pabaigos juo-

dos žemės su medienos drožlėmis sluoksnyje. Tai batų padai, šoneliai, dirželiai, kulnai, batviršių fragmentai (iš viso apie 200 vienetų). Sveikų batų rasta 14 vienetų, tarp jų gali būti ir viena batų pora.

Rastieji batai – įvairių modelių: priekiai trapecijos formos, smailėjantys, užapvalintais galais. Vienas vaikiškas batelis su nukirptu priekigaliu, matyt, paaugus vaiko kojelei, buvo padarytas vasarinis batelis, dar vienas vaikiško batelio viršus buvo puoštas iškarpymais. Vienas batas yra su išlikusiais suvarstytais odiniais raišteliais. Tiek vyriškų, tiek moteriškų batų kulnai yra daugiasluoksniai, sukalti medinėmis arba geležinėmis vinimis. Kulno sluoksniai į apačią formuoti mažėjančia tvarka, toks kulnas pjūvyje yra trapecijos formos. Vaikiški bateliai buvo nuo 14 iki 22,5 cm ilgio, suaugusiųjų – nuo 23,2 iki 27,2 cm. Kadangi oda metams bėgant traukiasi, šie batai galėjo būti ir didesni. Visi sveiki arba suirę, bet turintys visas detales batai šiuo metu konservuojami P. Gudyno restauravimo centre.

Tyrimų metu buvo rasta nemažai medinių statinių detalių, medinių pleišto formos kaiščių, viena sveika medinė statinė buvo išimta iš XVII a. pabaigos grindinio. Šios statinės išlikęs dugnas ir 14 nevienodo storio šulų. Plačiausias šulas buvo 10 cm pločio, siauriausias – 4 cm. Statinės aukštis – 48,5 cm, dugno skersmuo – apie 30 cm. Viename šule yra 3,5 cm skersmens apvali kiaurymė. Statinė tvirtinta trimis maždaug 4 cm pločio labai korodavusiomis geležinėmis juostomis. Statinės skersmuo, kai ji buvo šlapia, – 33 cm. Jos viduje buvo susikaupęs vanduo ir įritintas 28 cm skersmens akmuo. Ko gero, tai drenažinė statinaitė, skirta lietaus ar gruntiniam vandeniui surinkti. Ištraukus ją paaiškėjo, kad ji įdėta į dar vieną statinę ar kubilą, tik šis gerokai apipuvęs, matyt, susidėvėjus vienai statinei, ji buvo pakeista nauja.

Dar vienas įdomus radinys – XIX a. pirmąja puse datuojami mediniai kubilai, rasti perkasose 5 ir 6. Vieno kubilo skersmuo – 1,52 m, dabartinis aukštis – 1,1 m, jis turėjo 30 įvairaus pločio šulų. Kubilas tvirtintas vytelėmis, kurių buvo dvi eilės. Kitas kubilas buvo 1,36 m aukščio, 1,33–1,37 m skersmens. Jis taip pat tvirtintas dviejomis vytelių juostomis. Šių vytelių plotis buvo 6 cm, jos buvo su žieve. Antrasis kubilas turėjo 28 šulus. Jie labai nevienodo pločio. Siauriausias šulas buvo 7 cm, plačiausias – 27,5 cm. Kubilai iš vidaus dengti kalkėmis, vidaus užpildas – fekalinio turinio, taigi šių tyrinėjimų metu pavyko aptikti XIX a. pradžios tualetą. Nepaisant to, preparuojant šiuos kubilus juose rasta įdomių radinių – sveikas dubenėlis su data „1822 m.“, dvi monetos, laikraščio skiautė, smulkių buitinės keramikos šukių, stiklo ir stiklinių butelių duženų, bato padas, kaolino pypkelės galvutės ir kotelių fragmentai, gyvulių kaulai.

Viename iš aptiktų medinių kubilų rastos dvi monetos. Vienas iš jų vario lydinio, prancūziškas, Liudviko XVIII (1755–1824) laikų skaičiavimo žetonas (1 pav.). Jo averse vaizduojamas Liudviko XVIII profilis, aplink kurį užrašyta: „LOUIS XVIII DE FRAN“. Reverse – kaimo peizažas ir užrašas „RECHEN PFEN“. Apačioje romėniški skaičiai „I.I.I“. Žetono skersmuo – 20 mm.

Kita moneta sidabrinė, 19 mm skersmens. Monetos averse pavaizduotas Fridricho Vilhelmo II (1740–1786) profilis, aplink kurį užrašyta „FRIDRICHUS BORUSSORUM REX“. Reverse – prūsiškas erelis su karūna, išskėtęs sparnus, užrašyta „MONETA ARGENT.“, 3 ir metai – 1785. Tai trys prūsiški grašiai.

1 pav. Klaipėdoje, Žvejų g. 10 rastas Liudviko XVIII varinis skaičiavimo žetonas.
Z. Mazaliauskaitės nuotr.
Fig. 1. Louis XVIII copper counter found in Klaipėda at Žvejų St. 10.

Įdomus radinys, aptiktas viename iš dviejų medinių kubilų, yra laikraščio skiautė. Tai 1820 m. vasario 24 dienos (ketvirtadienio) laikraštis „Königsberger Hartungschen Zeitung" – žymiausias Rytprūsių provincijos laikraštis, pradėtas leisti 1660 m. XIX a. viduryje jis buvo leidžiamas tais laikais dideliu 4000 egzempliorių tiražu. Kadangi kubilų užpildas buvo fekalinio turinio, nekyla abejonių, kam ta skiautė buvo panaudota.

Kaip jau minėta, viename iš kubilų rastas molinis dubenėlis. Jis yra iš šviesaus rausvo molio, vidinė pusė dengta pilkšva emale, dekoruota rudos ir žalios spalvos glazūros vainiku, centre yra rudos spalvos glazūros įrašas – data „1822". Dubenėlis 19,5 cm skersmens, 5,5 cm aukščio, dugno skersmuo – 10,8 cm. Dugnas su kojele, kurioje yra dvi skylutės dubenėlio pakabinimui. Tokio pat stiliaus dubenėlių Klaipėdos senamiestyje rasta ir daugiau, jie, matyt, buvo proginiai, skirti tam tikriems metams atminti.

Perkasoje 6 preparuojant XVII a. pabaigos kultūrinį sluoksnį, 1,9–2 m gylyje, vos 2 m^2 plote rasta daug olandiškų kaolino pypkelių nuolaužų. Olandiškos pypkelės – labai dažnas Klaipėdos senamiesčio kultūrinių sluoksnių radinys, tačiau toks kiekis ir vienoje vietoje rastas, ko gero, pirmą kartą. Iš viso rasta 500 pypkelių kotelių fragmentų ir 59 galvutės bei jų fragmentai. Šių pypkelių galvutės nedidelės, aptakios formos, 3 cm aukščio, 1,9–2 cm skersmens. Dauguma jų šonuose turi žymėjimą – iš taškelių suformuotą gėlytę. Viena jų turi žymėjimą ataugėlės dugne – „inkarą". Šis ženklinimas buvo naudojamas nuo 1675 m. Pagal galvučių formą pypkelės turėtų būti datuojamos XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia, nes dar viena galvutė ataugėlės dugne turėjo žymėjimą „taupyklė", naudotą 1710 ir 1720–1737 m. Koteliai buvo 5–10 mm skersmens. Žinoma, kyla klausimas, kodėl jų rasta tiek daug vienoje vietoje, gal jos čia buvo sandėliuojamos. Tačiau kai kurių galvučių vidus ir išorė aprūkusios, nors tai galėjo būti gaisrų padarinys. Be to, nerasta statinių ar dėžių liekanų, kur jos galėjo būti laikytos. Greičiausiai tai arba broko, arba sulūžusių pypkelių išpylimo vieta.

Taigi 2006 m. tyrimai Žvejų g. 10 ir 8 parodė, kad ši vieta buvo užstatyta nuo XVII a. vidurio. Aptikti sandėlinės paskirties pastatų pamatai. Gyvenamosios paskirties pastato pamatų fragmentas aptiktas tik perkasos 8 PV dalyje (arčiau Žvejų g.), kur rasta krosnies stovėjimo vieta. Sandėlinės paskirties pastatų buvimą rodo ant rostverkų (jų ilgis 0,9–1 m) sukrautų akmenų trumpi pamatai, skirti turbūt sandėlio kolonų tvirtinimui. Tyrimų metu buvo išsiaiškinta, kad apatiniai sluoksniai buvo supiltiniai, užpylus čia buvusią žemą pelkėtą vietą. Gruntiniai vandenys ėmė sunktis 1,35–2,25 m gylyje. Įžemis – sąnašinis pilkas smėlis – pasiektas 2,6 m gylyje. Kai kur, pvz., perkasose 1 ir 2 2,9 m gylyje buvo pasiektas tamsios molingos žemės sluoksnis su užsikonservavusiomis nendrių liekanomis – greičiausiai čia pavyko užtikti buvusį Danės upės įlinkį, kuris užverstas XVII a. viduryje.

THE FIELD EVALUATION ON ŽVEJŲ ST.

In 2006 a total area of 426 m^2 was excavated during an evaluation in the lots located at Žvejų St. 10 and 8 beside Klaipėda Old Town. Two development horizons were discovered: 2nd half of the 17th – early 18th century and 2nd half of the 18th – 1st half of the 19th century (up until the 1854 fire). Mostly these were warehouse foundations built on wooden grills, fragments of stone paving, rain barrels, storage boxes, and two vats used as toilets. A large quantity of finds dating to the 2nd half of the 17th–19th centuries and characteristic of the cultural layers in Klaipėda Old Town were found (Fig. 1). The remains of about 200 pieces of various leather strips and leather shoes, of which 14 were complete shoes were found in a late 17th century cultural layer

ŽVALGOMIEJI TYRIMAI KLAIPĖDOJE

Romas JAROCKIS

2006 m. KU Klaipėdos 8 senamiesčio vietose vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus.

Birželio mėnesį **Daržų** ir **Aukštosios g.** sankirtoje fiksuotos kastos 25 m ilgio dujotiekio tranšėjos ir rekonstruojamo kanalizacijos šulinio vietos sienelės. Ši vieta yra vadinamąjame istoriniame Odų (Frydricho) priemiestyje. Iš rašytinių šaltinių yra žinoma, kad 1571 m. Prūsijos hercogas Albrechtas Frydrichas šią teritoriją padovanojo Klaipėdos miestui. 1693 m. priemiesčiui suteikus privilegiją, jis buvo pavadintas Frydricho miestu, kuris 1722 m. buvo prijungtas prie senamiesčio (J. Tatoris, *Senoji Klaipėda. Urbanistinė raida ir architektūra iki 1939 m.,* V., 1994, p. 44–45; V. Žulkus, *Viduramžių Klaipėda. Pilis ir miestas. Archeologija ir istorija,* V., 2002, p. 46).

Ankstesniais archeologiniais tyrimais, vykdytais netoli tyrimų vietos Aukštosios ir Daržų g., nustatyta, jog šioje Klaipėdos senamiesčio vietoje pastatai pradėti statyti nuo XVII a., o sumaišytame kultūriniame sluoksnyje aptikti XVI a. datuojami archeologiniai radiniai (*LIIR,* f. 1, 737; 1479; 2188; 2604).

Trasoje fiksuoti 3 atkarpų sienelių pjūviai, kurių bendras ilgis 5,5 m. Išmestose žemėse surinkti 27 archeologiniai radiniai, daugiausia įvairaus dydžio kokliai bei buitinės keramikos fragmentai. Nustatyta, kad tranšėjos atkarpoje 1 ir šulinio vietoje tiesiant komunikacijas kultūrinis sluoksnis suardytas iki 1–1,2 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus. Šioje vietoje XVI–XX a. datuojami archeologiniai radiniai aptikti maišytoje žemėje. Tranšėjos atkarpoje 2, po Daržų g. grindiniu, nuo 45–50 cm iki 1 m gylio nuo esamo žemės paviršiaus aptiktas nesuardytas XVIII–XIX a. kultūrinis sluoksnis.

Rugpjūčio mėnesį Daržų ir Aukštosios g. sankirtoje (**Aukštoji g. 15 / Daržų g. 9**), projektuojamos automobilių stovėjimo aikštelės vietoje buvo ištirti 2 2x2 m dydžio šurfai (iš viso 8 m^2 plotas). Miesto savivaldybei nedavus leidimo žemės kasimo darbams, šurfai buvo iškasti tik iki projektinio 1 m gylio, t. y. tiek, kiek aikštelės statybos metu planuojama pažeminti esamą žemės paviršių. Nustatyta, kad abiejuose šurfuose 1,1–1,2 m gylyje